

Tuhannet suomalaiset opiskelivat Neuvostoliitossa: oli kurjaa – ja ihanaa!

Kirja-arvio | Lähes kaikki itärajan taakse lähteneet suomalaisopiskelijat edustivat köyhempää kansaa, ja moni tuli vasemmalle kallistuvasta perheestä, kertovat tuoreet kirjat.

💎 Tilaaajille

Vappumarssi Moskovassa vuonna 1971. Raimo O. Niemi oli mukana valmistavan tiedekunnan riveissä. Kuva: Raimo O. Niemi

[Etusivulle](#)

00:16

08:05

1.0x

Veli-Pekka Leppänen

15.1. 18:00

Lue tiivistelmä

- Tuhannet suomalaiset opiskelivat Neuvostoliitossa 1950-luvun lopusta

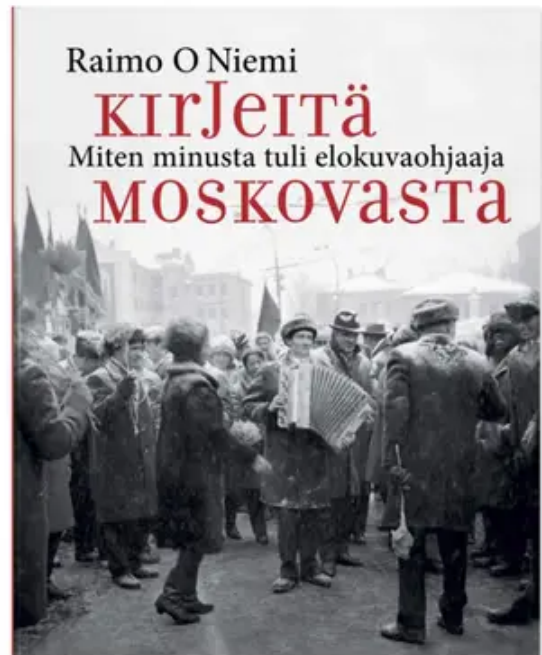
[Näytä lisää](#) **Tietokirjat**

Raimo O. Niemi: Kirjeitä Moskovasta. Miten minusta tuli elokuvaohjaaja. Musta Taide. 183 s.

Pentti Stranius (toim.): Olemattoman kokeneet. Muistelmia suomalaisopiskelijoiden Neuvostoliitto-vuosilta. Kirjokansi. 272 s.

KAIKKIAAN 5 000–6 000 ihmistä. Tällaiseen arvioon päätyy **Pentti Stranius** toimittamansa *Olemattoman kokeneet* -teoksen ensiriveillä, ja puhe on Neuvostoliitossa opiskelleista suomalaisista 1950-luvun lopun ja vuoden 1991 välillä. Äkkiseltään korkea luku, mutta täsmännee, kun opiskelijat sentään jakaantuivat yli 30 vuodelle.

Olemattoman kokeneissa on kaksikymmentä kertojaa. He puhuvat taustastaan, ajastaan itärajan takana, myöhemmästä elämästään – ja siitä, miksi he opiskelivat juuri Neuvostoliitossa.

[Etusivulle](#)

Venäjän kieltä ja kirjallisuutta, luonnontieteitä, matematiikkaa, historiaa, insinööriksi, lääkäriksi, taidealan kouluja... Laajahko kirjo, ja työnsaanti oli kohtalaista Suomessa. Kirjassa ovat äänessä vain ammattiin opiskelleet, eivät puoluekoulukasvatit.

Ensimmäisenä talvena opiskeltiin kieltä, minkä jälkeen opetusta sai vain venäjäksi.

Miltä tuntui opiskella Neuvostoliitossa?

Setä ja näyteikkuna Gorki-kadulla. Raimo O. Niemen Kirjeitä Moskovasta on visuaalisestikin komea. Kuva: Raimo O Niemi

YKSILÖKOKEMUKSISTA löytyy säännönmukaisuutta. Näkyy turhauttavaa byrokratiaa, opintokuria, ankeanahtaita asuntoloita, ravinto- ja

[Etusivulle](#)

Pentti Stranius heittäytyi täysillä juhlaan ja arkeen, jossa pärjätäkseen piti hallita eri yhteisöjen koodit, virallisten ja yksityisten. ”Se ei ole mitään monimutkaista teoriaa, vaan matkittua mallioppimista.” Halvassa kuppilassa menttiin eri käytöstavoin kuin yliopiston kateedereilla.

Opintoja sävytti jäykkä ylhäältä alas - hierarkia. Nykysilmin huvittaa, että ammattiin tähtäävien suomalaisten piti pöntätä myös Nkp:n historiaa ja marxismi-leninismää – monista se tosin saattoi tuntua hienolta, taistolaiset kun olivat näkyvä ryhmä.

Heränneistä epäilyistä puhuttiin vain klassisessa venäläisyhteydessä, ”keittiön pöydän ääressä”. Suomeen asti ei faktoja neuvosto-oloista juurikaan välitetty.

”Suojelimme itseämme ja vakaumustamme aivan liikaa ja aivan turhaan”, toteaa eräs.

1980-luvun opiskelija ei enää peitellyt sitä, että ”Neuvostoliitto oli äärimmäisen konservatiivinen, sovinistinen ja rasistinen yhteiskunta”.

Suomeen asti ei faktoja neuvosto-oloista juurikaan välitetty.

Antoisia ovat yksilölliset elämänkuvat, vapaa-aika. ”Oli niin paljon mielenkiintoista ja erilaista uutta, halpaa ja hyvää kulttuuria, elokuvia, ystäviä, solidaarisuutta, upeita erilaisia naisiakin ja Gavanin kapakkailtoja”, hehkuttaa 1970-luvun kirjallisuudenopiskelija nuoruuttaan Leningradissa.

Opetusta elokuvakorkeakoulu VGIK:ssa Moskovassa. Kuva: Raimo O Niemi

OMIIN neuvosto-opintoihinsa sukeltaa **Raimo O. Niemi** (s. 1948) teoksessaan *Kirjeitä Moskovasta*. Niemi opiskeli vuosina 1971-76 ohjaajan ammattiin elokuvakorkeakoulu VGIK:ssa Moskovassa. Tiheät kirjeet ystävä **Tuomo-Juhani Vuorenmaalle** Suomeen ovat lennokasta aikalaislähdettä, päiväkirjaa Niemi ei pitänyt.

Niemen kymmenin valokuvien rakentuu visuaalisestikin komea laitos.

Suomessa Niemi oli ehtinyt käsikirjoittaa ja tuottaa *Julisteiden liimaajat* -leffan, jonka Suomi-Filmin **Risto Orko** päätti jättää levityksettä – vain Charlies-yhtyeen jyrkeä musiikki tuli julki.

Helsingissä ei sillä hetkellä vielä voinut hakea kameralinjalle, mutta Niemi oli kuullut VGIK:sta, jossa voisi kenties aloittaa heti. Koulussa oli opiskellut kaksi suomalaistakin, **Mikko Niskanen** ja **Ywe Jalander**. Sinne!

NIEMI OLI 1970-luvun alun radikaalistoja, joten hän anoi ja sai stipendipaikan Skp:n kautta. Ennen lähtöä hän neuvoja kuullakseen tapasi **Mikko Niskasen**. Pari olutkolpakollista saatuaan tämä lausahteli jotakin venäjäksi ja raapusti lapulle ex-anoppinsa osoitteen. ”Käy siellä, se tekee hyvää ruokaa.”

[Etusivulle](#)

Opetus oli vanhahtavaa, intensiivistä ja korkealuokkaista. Kurssin master, professori **Jefim Dzigan** oli iäkkäämpi pedantti ammattimies. Vierailijoina kävi neuvostoleffan eturiviä, ja **Andrzej Wajdakin** piipahti.

Niemen mukaan hankalinta oli tehdä opinnäytteet, ohjaustyöt. Kirjassa on tragikoomisia lukuja, joissa hän (ilman matkustuslupaa) hakee ja löytääkin kuvauspaikkoja ympäri Neuvostoliiton. Byrokraatit aina torjuivat löydetty kohteet sotilaallis-strategisin tekosyin.

Väliin jo tuntuu, että Niemen sallittiin käydä elokuvakoulua muttei valmistua sieltä. Lopulta hän kuitenkin sai paperit.

Raimo O. Niemi palaamassa Tolstoi-junalla takaisin Moskovaan kesäloman jälkeen vuonna 1971. Vierellä Riitta-vaimo.

Etusivulle

todistuskokouksia hän kuvaa inhorealistisesti joutuen itse pian epäilyksenalaiseksi.

”Luokkataistelussa taiteilijoihin ei voi täysin luottaa”, tositoveri tiivisti.

Kotibileiden polemiikki on opettavaista. Pariikymmentä neuvostonuorta sätti Niemeä: ”Kommunisti! Miksi helvetissä? Oletko sokea? Etkö näe mitä ympärilläsi on ja tällaistako haluat?” Jotakin Niemi sopersi sosialismin kauniista ideasta, ja sai lähinnä sääliä katseita.

Pian hänestä toki tuli osa porukkaa, ”nash tshelovek”.

NIEMEN ihastuksia kerrataan hivenen luettelomaisesti, mutta diplomityönsä, *Paluun*, päätähdestä **Maija Bulgakovasta** hän kirjoittaa hienostuneimmin.

Niemi oli mukana myös suomalais-neuvostoliittolaisen *Luottamus-*yhteistyöelokuvan (1976) tuotannossa, ja tekee mainioita **Edvin Laine** -pikapiirtoja. Ensi töinään suuri ohjaaja toivotti risupartahipin hittoon, mutta otti kohta tämän suojatikseen.

Keväällä 1976 Niemi sai rankan tarjouksen. ”Raimo, jää meille töihin. Voit valita minkä tahansa studion, missä työskentelet, Lenfilm, Mosfilm, Tallinna, minkä tahansa”, maanitteli neuvostoelokuvan varaministeri. Niemi kakisteli mutta osasi kieltäytyä. ”En ole katunut.”

Suomeen palattuaan Niemi on ohjannut laajan tuotannon, menestysluippuna leffa *Poika ja ilves* (1998).